

TRŽNA PONUDBA EKOLOŠKIH ŽIVIL NA OBMOČJU GORENJSKE

Martin PAVLOVIČ²⁸ in Tatjana DRINOVEC²⁹

Strokovni članek / professional article
Prispelo / received: 15. oktober 2015
Sprejeto / accepted: 17. november 2015

Izvleček

V analizi ponudbe ekološke pridelave in načinov trženja ekoloških živil na območju Gorenjske smo zajeli 35 % oziroma 80 od 228 ekoloških kmetij na območju KGZS Kranj (leta 2013). Kar 88 % anketiranih ekoloških kmetij trži presežke pridelave. Med vprašanimi si 50 % ekoloških kmetovalcev želi še razširiti obstoječo ponudbo na svoji kmetiji. Več kot polovica (61 %) jih je mnenja, da večjih količin pridelkov ne bi bilo težko prodati. Zaznali smo potrebo kmetov po izboljšanju sodelovanja s strokovnimi službami, predvsem na področju svetovanja v praksi in pri administrativnih postopkih.

Ključne besede: ekološko kmetijstvo / Gorenjska / analiza trženja / ponudba živil

MARKET SUPPLY OF ORGANIC FOODSTAFFS IN THE GORENJSKA REGION

Abstract

An organic production supply, as well as marketing activities linked to organic products in the Gorenjska region were analyzed. In a sample survey, we captured 35 %, respectively 80 out of 228 organic farms in the area of the Chamber of Agriculture and Forestry Kranj - recorded in 2013. There were 88 % of the surveyed organic farms selling their surplus production. Among the respondents, 50 % of the organic farmers planned to expand their supply. More than half of them (61 %) agreed that larger quantities of crops would not be difficult to sell. We found out the existing need of farmers to improve cooperation with the advisory services, particularly in consulting practice and assistance in administrative procedures.

Key words: organic farming / Gorenjska region / marketing analysis / organic products' supply

1 EKOLOŠKO KMETIJSTVO V SLOVENIJI

Ekološko kmetijstvo predstavlja obliko in način kmetovanja, ki v Sloveniji postopoma pridobiva na pomenu. Naša država ima pestre naravne danosti z bogato pokrajinsko raznovrstnostjo ter velikim deležem gorsko-višinskih kmetij ter območij z omejenimi možnostmi za kmetijsko dejavnost (Bavec in sod., 2009; Blatnik in Dovečar, 2010). V širših zavarovanih območjih imajo ekološki pridelovalci več možnosti ter boljše pogoje za obstoj. Eden izmed njih je zagotovo promocija in razvoj blagovnih znamk zavarovanih območij, ki vključuje prodajo njihovih ekoloških izdelkov (Štraus in sod., 2011; Lampič in Slabe, 2013).

²⁸ Prof., dr., Inštitut za hmeljarstvo in pivovarstvo Slovenije, cesta Žalskega tabora 2, 3310 Žalec in Fakulteta za kmetijstvo in biosistemske vede, Pivola 10, 2311 Hoče, e-pošta: martin.pavlovic@ihps.si

²⁹ Dipl. inž. eko. kmet. (VS), e-pošta: tatjana.dri14@gmail.com

Z opuščanjem kmetovanja zavarovana območja izgubljajo na privlačnosti kulturne pokrajine, kar vsekakor vpliva na turizem. Ekološko kmetijstvo se s turizmom lahko povezuje tudi na drugih področjih, kot npr. pri oblikovanju posebnih destilacij, oblikovanju ponudbe tradicionalne kulinarike, ki temelji na lokalnih proizvodih ekološkega kmetijstva, in pri vzpostavljanju infrastrukture za obiskovalce zavarovanih območij, ki pritegne obiskovalce na določene lokacije, kjer je organizirana prodaja lokalnih proizvodov višje kakovosti (Pavlovič in sod., 2000; Štraus in sod., 2011).

Značilna posledica specifičnih naravnih razmer za kmetijsko pridelavo v Sloveniji je velik delež absolutnega travinja (travnikov in pašnikov) ter razmeroma majhen delež njiv in trajnih nasadov (sadovnjakov in vinogradov) v strukturi rabe kmetijskih zemljišč (ANEK, 2006).

V letu 2013 je bilo po podatkih Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano v ekološko kontrolo vključenih 3.049 kmetijskih gospodarstev, kar je predstavljalo 4,1 % vseh kmetij v Sloveniji. Obdelovali so 38.664 ha kmetijskih zemljišč, 8,4 % vseh kmetijskih zemljišč v uporabi v letu 2013. Od teh je 2.232 kmetij že zaključilo preusmeritveno obdobje s pridobitvijo certifikata, ki traja najmanj 24 mesecev od prve prijave v kontrolo (MKO, 2014).

Travinje je zavzemalo največji delež s 33.530 ha in je predstavljalo 87 % površin, vključenih v ekološko kontrolo. Njive so zavzemale 3.148 ha in 8 % delež vseh površin. Vinogradi so obsegali zgolj 401 ha in oljčniki 208 ha. Sadovnjaki, vključujoč tako intenzivno kot ekstenzivno rabo, so pokrivali 1.148 ha. Vrtnine na prostem in v zaščitenem prostoru pa so bile na površini 228 ha (MKO, 2014).

V letu 2013 sta se povečali ekološka reja živali in vzreja vodnih organizmov (preglednica 1). Število živali v ekološki reji je bilo v tem letu v vseh kategorijah večje kot leto prej. Govedi, rejениh na ekološki način, je bilo 25.168, drobnice 40.150, kopitarjev 3.544, perutnine 54.757, čebeljih družin 1.803. Najbolj se je povečalo število prašičev na 2.798, za kar 13 % več kot preteklo leto (Poročilo, 2014).

Preglednica 1: Skupno število živali na kmetijah, vključenih v nadzor ekološkega kmetovanja 2009-2013 (Poročilo, 2014)

Table 1: The total number of animals on the farms involved in the control of organic farming 2009-2013 (Report, 2014)

	2009	2010	2011	2012	2013
govedo	18.238	20.623	22.915	22.977	25.168
drobnica	41.320	43.654	40.617	41.108	40.150
kopitarji	2.784	2.755	2.955	3.262	3.544
prašiči	2.149	2.367	2.219	2.485	2.798
perutnina	21.904	27.751	29.558	52.757	54.757
čebelje družine	1.912	1.342	1.646	1.598	1.803
ribe	370	700	700	1.150	108.150
ostalo (kunci, jelenjad)	1.543	801	2.531	3.000	3.124

Preglednica 2: Število ekoloških kmetij, vključenih v kontrolo, v primerjavi z vsemi kmetijami, za leto 2010 (Štraus in sod., 2011)

Table 2: The number of organic farms involved in the control compared to all farms in 2010

Statistična regija	Število vseh kmetij leta 2010	Število kmetij v eko kontroli leta 2010	Delež (%)	(%) od vseh vključenih kmetij v kontrolo
Gorenjska	4.477	189	4,22	8,52
Pomurska	8.905	69	0,77	3,11
Podravska	12.339	213	1,73	9,60
Koroška	2.744	243	8,86	10,96
Savinjska	11.441	386	3,37	17,40
Zasavska	1.076	60	5,58	2,71
Spodnje posavska	5.232	68	1,30	3,07
JV Slovenija	8.085	213	2,63	9,60
Osrednjeslovenska	8.681	259	2,98	11,68
Notranjsko-kraška	2.883	164	5,69	7,39
Goriška	5.790	242	4,18	10,91
Obalno kraška	3.058	112	3,66	5,05
Skupaj	74.711	2.218	2,97	100,00

Na vseh kmetijskih zemljiščih v uporabi z ekološkim statusom je bilo v letu 2013 skupaj pridelanih 78.846 ton pridelkov, kar je v povprečju za 15 % več kot v 2012. Najbolj izrazito se je povečal pridelek oljk, in sicer za 110 %, zelenjadnic, melon in jagod za 73 %, sadja za 51 % in grozdja za 43 %. Količina ekološko pridelanih oljk je tako pomenila 14 % vseh oljk v letu 2013, pridelanih v Sloveniji. Od celotnega pridelka naslednjih skupin zelenjadnic je bilo v Sloveniji na ekološki način pridelano: zelenjadnic, melon in jagod 1,7 %, ekološkega sadja 2,2 % in ekološkega grozdja 0,8 % (SURS, 2013).

Zaradi pomanjkanja ekoloških obratov predelave se velike količine mesa iz ekološke reje prodajo kot meso iz konvencionalne reje. Količina namolzenega mleka živali v ekološki reji je bila za 7 % večja kot v letu 2012. Zelo se je povečala proizvodnja konzumnih jajc; rejci so pridelali prek 12 milijonov jajc, kar je trikrat več kot leto prej (SURS, 2013).

2 MATERIAL IN METODE

Seznam ekoloških kmetij (MKO 2013), vključenih v kontrolo in certificiranje v letu 2013, je omogočal nabor anketiranih kmetij. Od septembra 2014 do marca 2015 smo anketirali kmetije na območju Kmetijsko gozdarske zbornice (KGZS) Kranj, ki sicer deluje v 18-tih gorenjskih občinah in je v letu 2013 vključevala 228 ekoloških kmetij. Za vzorec smo naključno izbrali 80 ekoloških kmetij (35 %), največ v organizacijski enoti Radovljica, ki vključuje občine: Bled, Gorje, Bohinj in Radovljica. Teh je bilo 34 % vseh anketiranih kmetij. Sledi organizacijska enota Škofja Loka, ki zavzema občine: Gorenja Vas - Poljane, Škofje Loka, Žiri in Železniki, kjer smo anketirali 27 % vseh kmetij. V organizacijski enoti Kranj, ki vključuje občine Cerklje, Jezersko, Naklo, Preddvor in Šenčur, je bilo teh kmetij 16 %. Na območju organizacijske enote in občine Trzič je bilo anketiranih 13 % ekoloških kmetij.

Najmanj, in sicer 10 %, pa smo jih anketirali v organizacijski enoti Jesenice, ki obsega občine Kranjska Gora, Žirovnica in Jesenice.

Vsebinski sklopi raziskave vključujejo (i) značilnosti in strukturo analiziranih kmetij, (ii) strukturo pridelave na ekoloških kmetijah, (iii) sodelovanje s strokovnimi službami v kmetijstvu in (iv) trženje ekoloških pridelkov. V nadaljevanju je zgoščeno prikazan del rezultatov diplomske raziskave (Drinovec, 2015).

3 REZULTATI Z RAZPRAVO

3.1 Značilnosti analiziranih kmetij

V vzorcu prevladujejo kmetije z velikostjo 5-10 ha obdelovalne površine (44 %). Sledijo kmetije z velikostjo obdelovalne površine nad 10 ha (38 %). Najmanj anketiranih kmetij je v razredu 0 - 3 ha (7 %). Največ anketiranih kmetij leži na nadmorski višini 500 do 700 m (38 %), z lego od višine 700 do 1.000 m je 34 % kmetij, 23 % kmetij v vzorcu leži pod mejo 500 m, nad višino 1.000 m nadmorske višine pa je 6 % kmetij.

Na anketiranih kmetijah skupno obdelujejo 738 ha površin, od tega največji del zavzemajo travniki in pašniki, kar 88 % vseh površin. Nekaj več kot 10 % predstavljajo njive. Trajnih nasadov je zgolj slaba 2 %, manj kot 0,2 % pa so druge kmetijske površine, kot so vrtovi in rastlinjaki. V vzorcu je bila povprečna velikost kmetij 9,2 ha. Najmanjša anketirana kmetija je bila velika 0,3 ha, največja pa 23 ha.

3.2 Struktura pridelave analiziranih kmetij

Največ vprašanih je svojo proizvodno usmeritev opredelilo z rejo krav dojilj (46 %), 35 % anketiranih je navedlo možnost drugo in se v nadaljevanju opredelili kot mešane kmetije. 6 % navaja svojo proizvodnjo usmeritev kot poljedelske kmetije in kmetije s prirejo mleka. V manjših odstotkih so anketirani navedli rejo drobnice, zeliščarstvo in prirejo mladega pitanega goveda (preglednica 3).

Preglednica 3: Proizvodnja usmeritev na anketiranih kmetijah

Table 3: Production programs on surveyed farms

Proizvodna usmeritev	Število kmetij	Odstotek (%)
poljedelstvo	5	6,3
vrtnarstvo	/	/
sadjarstvo	/	/
zeliščarstvo	2	2,5
reja krav dojilj	37	46,3
prireja mladega pitanega goveda	1	1,3
reja drobnice	2	2,5
mlečna prireja	5	6,3
drugo	28	35,0

Pri opredelitvi ponudbe na analiziranih kmetijah smo proizvode, ki jih tržijo na kmetijah, uvrstili v več glavnih skupin. Pri tem smo ugotovili, da je pri pridelavi mleka tržni delež največji, in sicer več kot 90 %, pri letni prireji 258.899 l mleka. Največji, 95 % tržni delež smo zaznali pri pridelavi konoplje, ki pa je na majhni površini in so jo na analiziranih kmetijah proizvedli zgolj 2.301 kg. Z 88 % tržnim deležem je bila na tretjem mestu prodaja zelišč (161,4 kg). Okoli 60 % delež od celotne proizvodnje, namenjene trgu, je bil pri pridelavi žit (63.908 kg), pri krompirju (61.530 kg) in prireji mesa (38.105 kg). Vrtnine oziroma zelenjavo analizirani kmetovalci tržijo v 75 % deležu, celotna pridelava znaša 19.480 kg. Najmanjši delež tržne pridelave smo zaznali pri sadju, ki ga na analiziranih kmetijah pridelajo 16.440 kg in od tega tržijo le 24 %.

Velja omeniti, da znaten del ekološko prirejenega mleka in mesa prodajo kot konvencionalno blago in ne kot ekološko in zaradi tega z znatno nižjo odkupno ceno. Za skupine žit, zelenjave, sadja in ostalih poljščin prodaja ni problematična (preglednica 4).

Preglednica 4: Ponudba ekoloških pridelkov in živil na analiziranih kmetijah

Table 4: Supply of organic products on farms analyzed

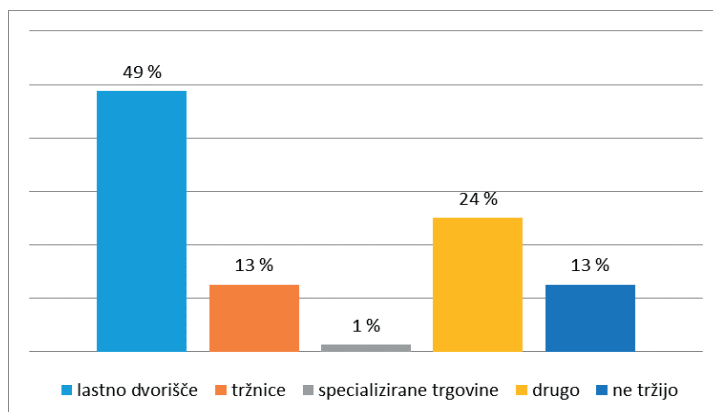
	Skupaj	Tržni del	Delež (%) tržne pridelave
mleko (l)	258.899	234.359	90,5
meso (kg)	38.105	22.397	58,8
žita (kg)	63.908	37.129	58,1
koruza (kg)	14.600	10.165	69,6
konoplja (kg)	2.301	2.195	95,4
lan (kg)	650	225	34,6
krompir (kg)	61.530	36.204	58,5
vrtnine (kg)	19.480	14.549	74,7
sadje (kg)	16.440	3.881	23,6
zelišča (kg)	161	141	87,6

3.3 Trženje ekoloških pridelkov

Kmetovalce smo vprašali o načinu trženja na njihovi kmetiji. 13 % anketiranih je odgovorilo, da na njihovi kmetiji ne tržijo ničesar. Ostalih 87 % anketiranih je navedlo njihovo najbolj pogosto uporabljane prodajne načine: Prodaja na lastnem dvorišču (49 %), tržnice (12 %), specializirane trgovine (1 %) ter drugo (24 %). Pri slednjem so vprašani največkrat navedli, da tržijo prek kmetijske zadruge (slika 1).

Glede možnosti širitve lastne ponudbe ekoloških pridelkov na trgu je 50 % vprašanih pritrdilo, 50 % pa te možnosti ne vidi. Za omejenost širitve ponudbe ekoloških pridelkov so anketiranci navedli različne odgovore: Neugodne naravne razmere za pridelavo oziroma prirejo (11 %), premalo razpoložljive delovne sile (11 %), premajhen obseg razpoložljivih obdelovalnih površin, ni osebne interesa (9 %), težave s trženjem (5 %) in drugo (14 %).

Ovir pri prodaji povečanega obsega pridelave ekoloških pridelkov na analiziranih kmetijah ni navedlo 61 % vprašanih, 38 % pa meni, da bi imeli težave s prodajo povečanega obsega pridelkov.

Slika 1: Glavne prodajne poti na ekoloških kmetijah
Figure 1: Main sales channels on organic farms

3.4 Sodelovanje s strokovnimi službami

Na analiziranih kmetijah se po rezultatih ankete poslužujejo različnih storitev Kmetijsko gozdarske zbornice Slovenije (KGZS), kot jih navajamo: Oddaja zbirne vloge za kmetijske subvencije (91 %), izobraževanje in usposabljanje (76 %), svetovanje o tehnologiji pridelave ali priraje (8 %), priprava gnojilnih načrtov (5 %) in izdelava poslovnega načrta (1 %). Med anketiranimi ekološkimi kmetovalci na Gorenjskem je zadovoljivo dostopnost do strokovnega znanja o ekološkem kmetijstvu navedlo 88 % vprašanih. V anketni raziskavi je 51 % vprašanih odgovorilo, da nimajo zadostne strokovne podpore s strani KGZS.

Iz ankete je razvidno, da kmetovalci od pristojnih državnih služb pričakujejo več podpore pri finančni pomoči (35 %), intenzivnejšem strokovnem svetovanju (25 %) in večji propagandi ekološkega kmetijstva (23 %). V vzorcu analiziranih kmetij jih 19 % celo navaja, da ne pričakujejo in ne potrebujejo nobene dodatne pomoči in podpore. Zaznali smo tudi mnenja, da bi morala biti obstoječa izobraževanja bolj strokovna, prav tako pa pričakujejo tudi več strokovnega znanja s strani svetovalcev, predvsem pa dela na terenu.

O možnostih za izboljšanje prenosa znanja in strokovnih informacij so anketirani navedli naslednje: Več obiskov svetovalcev na kmetijah (34 %), več aktualnih izobraževanj in usposabljanj (18 %), več strokovnih ekskurzij (15 %), izdajanje tiskanih in elektronskih informacij (14 %), več možnosti obiskov pri svetovalcih KGZS (5 %), informacije prek telefona ali odzivnika (1 %) in drugo (43 %). Pri slednjem pa so dodali, da si želijo več osebnega stika s strokovnjaki in praktičnega svetovanja. Nekateri želijo, da bi bila obstoječa izobraževanja, ki so pogoj za vključitev v kmetijsko okoljska plačila, bolj strokovna, nekaj vprašanih pa je navedlo, da težav pri prenosu znanja nimajo in da so po njihovem mnenju vse zelene informacije zlahka dostopne (19 %).

4 SKLEPI

V trženjski raziskavi smo analizirali možnosti ponudbe z ekoloških kmetij na Gorenjskem.

Najpomembnejše živilo v ponudbi tretjine (35 %) anketiranih ekoloških kmetij predstavlja prireja mleka (258.899 l), z 91 % tržnim deležem. Izpostaviti velja še približno 60 % tržni delež od celotne proizvodnje, namenjene trgu, pri pridelavi žit (63.908 kg), krompirja (61.530 kg), koruze (14.600 kg) in prireji mesa (38.105 kg). Vrtnine tržijo v 75 % deležu od celotne pridelave 19.480 kg. Najmanjši delež tržne pridelave smo zaznali pri prodaji sadja, ki ga na analiziranih kmetijah pridelajo 16.440 kg, od tega pa tržijo le 24 %. Polovica anketiranih (49 %) prodaja največ svojih ekoloških pridelkov na domačem dvorišču. Meso in mleko prodajajo tudi brez ekološke oznake. Pri trženju obstajajo tudi še številne podjetniške možnosti v povezovanju kmetov pri skupnih nastopih na trgu.

Polovica (50 %) vprašanih načrtuje širitev ekološke pridelave. Poleg razvoja turizma na kmetijah anketiranci razmišljajo o dodatni ponudbi predelave mesa in mlečnih izdelkov. Kot možnosti anketiranci navajajo povečanje pridelave zelenjave in žit (15 %), ali pa le zgolj širitev pridelave (5 %). 61 % vprašanih je mnenja, da s prodajo pridelkov pri povečanem obsegu proizvodnje ne bi imelo težav.

Po raziskavi polovica (51 %) vprašanih ni zadovoljnih s storitvami strokovnih služb. Želijo več osebne stika s svetovalci, več praktičnega svetovanja, pomoč pri prodaji ter poenostavljeno administracijo.

5 VIRI

- Bavec M, Robačar M, Repič P, Štubuc-Štarčevič D. 2009. Sredstva in smernice za ekološko kmetijstvo. Univerza v Mariboru, Fakulteta za kmetijstvo in biosistemske vede: 11.
- Blatnik M, Dovečar M. 2010, Vloga ekološkega kmetovanja na zavarovanih območjih Slovenije, Dela 34: 211-222.
- Drinovec T. Analiza potencialov ponudbe ekoloških živil na območju Gorenjske. Diplomsko delo. Univerza v Mariboru, Fakulteta za kmetijstvo in biosistemske vede: 40.
- Lampič B, Slabe A., 2013. Tržna pridelava na ekoloških kmetijah, kot dejavnik razvoja na podeželju. Nove razvojne perspektive, Ljubljana: 111-125.
- Ministrstvo za kmetijstvo in okolje, Statistični podatki o ekološkem kmetijstvu za Gorenjsko, Ljubljana, 2013: 7.
- Pavlovič M, Štefanič I, Štefanič E, Oset Luskar M, Majer D, Turk J. 2000. Analiza razmer za ekološko pridelavo na kmetijah dela SV Slovenije. Zbornik Biotehniške fakultete Univerze v Ljubljani, Kmetijstvo, 75 (2): 253-264.
- Poročilo o stanju kmetijstva, živilstva, gozdarstva in ribištva v letu 2013, Kmetijski inštitut Slovenije, 2014, Ljubljana: 228.
- SURS, Statistični Urad Republike Slovenije, Ekološko kmetijstvo, Slovenija, 2013- končni podatki. (elektronski vir)
<http://www.stat.si/StatWeb/glavnanavigacija/podatki/prikazistaronovico?IdNovice=6370>
(3.3.2015).
- Štraus S, Bavec F, Bavec M. 2011. Ekološko kmetijstvo kot možnost razvoja zavarovanih območij. Acta geographica Slovenica, št.51-1:151-168.